

Gergely Ágnes /

EMLÉKMŰ ENDRÓDÖN

A Békés megyei Endrődön (a mai Gyomaendrőd városnak abban a negyedében, amely Endrőd község volt valamikor) felavatták a második világháború áldozatainak emlékművét. A hatalmas sziklatömb – Mladonyiczki Béla szobrászművész munkája – az életben maradt hozzátartozók kívánságára egybe foglalja a vétlen halottak emlékét: a falu keresztény halottainak nevéből óriási fémkeresztet, az izraelita halottakéból bibliai életfát formázott a kőfelületre a művész. Az emlékműhöz hasonlóan jó ízlés jellemezte az 1990. május 5-én megtartott avató ünnepséget. A katolikus templomban a fiatal plébános gyászmisét celebrált, majd a templom előtti kis ligetben rövid beszédek, költemények hangzottak el, a magnetofonról halk gyászzene szólt, a dallamok közt a Kol Nidré is, közben az endrődiek baráti köre és a helyi honismereti egyesület szervezésében csendesen folyt az ünnepség: fölolvasták a halottak – háromszázhetven halott – nevét, névsorban, megkülönböztetés nélkül, hiszen mind jeltelen sírban pihennek; s a méltóképpen felöltözött iskolások az emlékmű elé járultak, minden név elhangzásakor fejet hajtottak, és egy-egy szál égő gyertyát, egy-egy szál fehér szegfűt tettek a szikla talapzatára. Az emlékmű körül többen gyászuhat viseltek; egy Izraelből véletlenül hazalátogató férfi elmondta a Jiszgádált; aztán virágok zuhogtak a sziklára, és néhány emlékező kavics.

Nehéz volna megnevezni a szereplőket, annyian vannak: Endrődön, Gyomán és Budapesten élők, a baráti kör, a honismereti egyesület, az egyik termelőszövetkezet vezetői, tagjai, a beszédet mondó képviselő, a plébános, a felolvasók, a versmondók, az imádkozók, a hivatalnokok s a magánemberek, mind, akik évekig küszködtek az emlékműért, akik a háttérből a gyertyákat és a virágokat adogatták a gyerekeknek, akiknek eszükbe jutott, hogy a kereszt mellé életfa kell, hogy a gyászzenék mellé Kol Nidré kell, a gyászmise mellé Jiszgádál kell. Ha az aláírás nem jelentene mindig felelősségvállalást, az volna a legillendőbb, hogy ez a cikk is névtelen maradjon, s ne álljon itt semmi más, csak az a háromszázhetven név, és a nevek után azok a rettenetes adatok, amelyek az emlékműnél hangzottak el: „Huszonhat éves...”, „Tizennyolc éves...”, „Tízéves...”.

A legkisebb most menne nyugdíjba.

Ne próbáljuk: sohasem fogjuk megérteni. Igazából megírni sem.

Annyi történt, hogy van hol tisztelegnünk. A kő, a kereszt, az életfa előtt. Együtt.

Endrőd tiszteleg.

S vele a cikkíró, akinek szülőháza öt percnyire van az emlékműtől.

KÖBÁNYAI JÁNOS FOTÓI

